

FENJUU TILIMIYE

SUSUU YEHOWA KEWIYAY TOM

Wezuu
kpeekpe yɔ?

TAKAYAY TAA TŌM

- 3 Sım yaa toovenim tōm
- 4 Nōmōŋ weyi ɫ-yaa nabeyɛ tɪŋnaa se paɔay wezuu kiɔayɫoo yɔ
- 6 Ɛso ɫɪzi-ɔb se ɔɪɔay wezuu tam
- 8 Ɛbe yaa ɛyaa kpaɔɪɪɪŋ nɛ pasɪki?
- 10 Paɔay wabu ɔo-koyindu sım: Ɛzɪma tɪyɛ?
- 12 Ɛbe pɪɪɪɪɪ pɪsɪnɪ-ŋ nɛ ŋuu leleŋ ñe-wezuu ɔayɔ taa?
- 14 Ŋɪɪɪɪɪ ŋhiɪ koboyay ñe-wezuu ɔayɔ taa ɫɛɫɛɪɪɪɪ
- 16 Lidau ŋɔɔ ɔɪwɛnɪ ɛyaa mba pasɪba yɔ pa-yaa?

Vol. 140, No. 11 2019 KABIYE
Palabu-ke yɔ, pɪkpɛndɪ: 83449000
KUNDMɪɪ 353 taa

FETUU TILIMIYE takayay kane, kaɔuu hiɔɔ Yehowa Ɛso weyi ɛke kedeŋa kpeekpe Wiyau yɔ. Keheziɪ ɛyaa laŋa nɛ tōm ɫɪbandu tɪne: Pɪkazi paɪɪ ɫɛ, Ɛso Kewiyay kay ɔɪzoo kaŋato lakasi tɪŋa nɛ kala nɛ tetu pɪsɪ paradisuu. Keseɪtɪɪ ka-kaliyaa se pɛwɛɛnɪ tisuu Yesu Kɪristu yaa, ɛno sɪbɪnɪ ɔo-yaa se ɔhiɪ wezuu maateŋ, nɛ ɫɛɫɛɪɪɪ ɫɛ ɛke Wiyau Ɛso Kewiyay taa. Paɔayɪ fenay fenay takayay kane labu kraɪŋɪ pɪnaɪ 1879, nɛ kaaduu ko-koo politiki tōm taa. Tōm ndu koɔɔɔɔɔ yɔ, Bibl taa tu-tɪŋa tɪɫnaa.

The Watchtower (ISSN 0043-1087)
September/October 2019 is published by Watchtower Bible and Tract Society of New York, Inc.; L. Weaver, Jr., President; G. F. Simonis, Secretary-Treasurer; 1000 Red Mills Road, Walkill, NY 12589-3299, and by Watch Tower Society of Jehovah's Witnesses Ltd/Gte, P.M.B. 1090, Benin City 300001, Edo State, Nigeria. © 2019 Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. Printed in Nigeria.

PEENƐƐ Ńɪɪɪɪɪ:
Les Témoins de Jéhovah
B.P. 312 AB-Calavi

NAAJEERIYA Ńɪɪɪɪɪ:
Jehovah's Witnesses
P.M.B. 1090
Benin City 300001
Edo State

Ye ŋɔay se ŋtɪɪ ɛjaɔɔ kpeekpe
yaa adɔɔɔɔɔɔ yaa, ɔnɪ
www.jw.org/fr/nous-contacter.

Ŋɔɔɔɔɔ se ŋtɪɪ nɛ pɪkpaɔɪ,
yaa ŋɔɔɔɔɔ se
nɔɔɔɔ ɛkoo ñɛ-tɛ nɛ
ɛkpɛɫɫɫɫɫ-ŋ Bibl falaa?

Wolo www.jw.org yaa

yaa tɪŋŋ hayo adɔɔɔɔɔɔ
paɔɔ pa-taa nakuyoo yaa nɛ
ŋma-ɔb takayay.

Paapɛɔɔ takayay kane. Palɪzi-ke se pɪsɪnɪ Bibl wɪloo tumiye nɔɔ palaki-ɔɪ ɛjaɔɔ kpeekpe yaa pɪtɪŋŋ ɔɔɫɫɫ haɔɔ yaa yɔ. Ye ŋɔɔɔɔɔ se ŋla haɔɔ naɔɔɔ yɔ, ɔɪtendi-ŋ wolo ɔɛ-tɛ interɔɔɔɔ lone donate.jw.org yaa. Ye patɫa yooɔay nakeye yɔ, Ebreɛ Masɪ nzi siwe takayay kane ka-taa yɔ sɪnɪ *Takayay Kɪɔɔɔɔ*, Kinshasa, Verbum Bible, 1997 taa; ɛɫɫ Gɪɛkɪ Masɪ nɔɫɫɫ *Kɪristu Mba Gɪɛkɪ Masɪ—Ɛjaɔɔ ɫɪfaɔɔ tōm ɔɔzoo* taa. Ɛɫɫ, ɔɫɫa Kabɪye ɛzi Kabɪye *Académie* tōm se pama-ko ɫɛɫɛɪɪɪ yɔ.

SIM YƆƆ TOOVENIM TƆM

MAYƆI se ηwεε ne ηƆƆηni video nakuyu, ηgu ki-wily hendu teyu kibanu weyi ε-hiƆε se εjaƆε yƆƆ ne ηƆƆoli ε-tƆm yƆ. Video kajalay hƆƆliη wily aluwaatu ndu hendu teyu εnu εεke piya ne εpayzi kpelikuu minziiki ne puwayi ekpasi pu-taa yƆ. HƆƆliη weyi ituj puwayi yƆ u-taa, pawili ezuma ewobi ajεε ndi ndi taa ne etey hendu eyaa sakiye εsundaa ne ε-hiƆε seε εjaƆε yƆƆ yƆ. Ele kedezay hƆƆliη taa le, ekƆma ne ekpadiyi ne est.

Video kune ki-taa tƆm tike tƆm kulubutu, ele kiwily mbu pilaki Ɔeyi Ɔeyi eyu wezuu Ɔayɔ taa yƆ. Paa eyu etuke hendu teyu, εjaƆε yƆƆ leytu ņuniyu, hola aleyya laƆu yaa weyi ε-hiƆε se Ɔamiye yƆ, mbu piƆɔŋ e-wezuu Ɔayɔ taa. Eyu piƆiyi ne ela tuma kibana sakiye e-wezuu Ɔayɔ taa, ele mayzi ne ηna tuma kibana wena payi εpizay se ela, ye akpadiyitu ne sum pataawεe yƆ.

Paa pike putɔdiye tƆm yƆ, mbu pikay taluu paa weyi e-wezuu Ɔayɔ taa. (Ekleseyastu 9:5) Paa Ɔituŋay pana ezuma yƆ, Ɔupiziyi ne Ɔilu akpadiyitu ne sum pe-nesi tεε. Pitasi le, kegbedisay nakeye yaa kudɔŋ sɔsɔ nakuyu piƆiyi ne kiyele ne Ɔe-wezuu su tunay tuda yem. Ezi Bibl

yƆƆduu yƆ, Ɔuwe ezi tanan tεε “hulumiye ndi Ɔily aluwaatu pazi ne puwayi le, Ɔimuu yƆ.”—Yakubu 4:14.

Ezuma eyu piƆiyi ne est tuda yem paa ezumtaa yƆ puƆƆ le, nabeye wenti lumayza ane: “ƆitɔƆ ne ƆiŋƆƆ, mbu puƆƆ yƆ cee Ɔikay subu.” (1 Kɔrentu mba 15:32) Ele mba pewenti lumayza ana yƆ, panawa se papiziyi ne pasi paa ezumtaa ne pefeyintu lidav nakuyu cee wayi yƆ. Paa pɔla ezuma yƆ, wiƆiyi ηkay puƆƆ se: ‘Wezuu kpeekpe yƆ?’ ņkay tƆm ndu puƆƆ kɔzi kɔzi aluwaatu ndu ηkay katuu kaƆe naƆiyε yƆ. Le Ɔupiziyi ne Ɔihiy tƆm cosuu?

Sɔnɔ, eyaa sakiye puƆiyinti εjaƆε yƆƆ leytu ņuniyaa yƆ se pasintu-we. Toovenim, εjaƆε yƆƆ leytu ņuniyaa ne Ɔɔkɔtɔnaa yeba ne eyaa wezuu Ɔayli yƆ. Pitasi le, leytu ņuniyaa nabeye Ɔiyini ņayɔ pana se wezuu etasi Ɔayliu ne pikpaƆi mbu. Ele paa patuŋay pana ezuma yƆ, paapiziyi ne pɔcosi tƆm tunc ti-yƆƆ: Ebe yƆƆ Ɔikpadiyiyi ne Ɔitsiki? Lidav wεε se Ɔikay wabu Ɔo-koyindu weyi eke sum yƆ? TƆm ņiη weyi ukɔŋ yƆ, ukay tazuu tƆm puƆƆ mbu pu-taa ne icosi tƆm tunc ti-yƆƆ: Wezuu kpeekpe yƆ?

NUMŌŃ WEYI L-YŌŌ NABEYE TIŃNAA SE PACAY WEZUU KIĐAYLUS YŌ

“Mana kɪbam mbu Ɛso dɔ eyaa piya se sɪlakti yɔ. Ɛlɪzɪ kɪbam kpeekpe pi-wɛɛ taa, ɛdɔ pa-laŋa taa [tamtam, nwt] tɔm.”—Ekleſiyastɪ 3:10, 11.

WIYAU lɔŋsɪndɔ Salomɔɔ manɪ tɔm tɔne caanav taa, ne twɪlɪyɪ lumayza wena eyaa wentɪ wezuu yɔɔ yɔ. Ɛyɔ wezuu cayɔ tɪdɔyɪ, ne pɪtasɪ lɛ, sɪm talɪyɪ paa weyi, pɔyɔɔ kpayɪ caanav taa ne pɪtalɪ sɔŋɔ, eyaa tɪŋnɪ numŋɪ ndɪ ndɪ yɔɔ se pacay wezuu ne piledɪ. Takayɪstɪ nzi sɪyɔɔdɔs caanav taa tɔm yɔ sɪ-taa, ne mɔya ndɪ ndɪ taa pɔyɔɔdɪ eyaa nabeye tɔm se paŋay pana sɪŋɪ se pe-wezuu ɛdɔyɪ.

Kɪdɔav nakuyɔ yɔ, mɔya sakiye taa pɔyɔɔdɪ Sumɛɛ-ri wiyav weyi payay se Giligameɛstɪ yɔ e-wezuu cayɔ yɔɔ tɔm. Mɔya ana a-taa naɔyɛ taa, pɔ-tɔm se ɛdɔm numŋɔ kaɔɔ ɲɪŋgɔ nakuyɔ se ɛtlɪ mbu ɛla ne ɛtaastɪ wɪdɪyɪ yɔ. Ɛlɛ kpeɔɔ.

Pɪnzi munɪyɪ naanza ɲɪŋgɔ P.P.Y. taa, Siini ɛjaɔɔ taa ɲɪyɔtɔ wɔndu yɔɔ tumlaɔaa nabeye labɪ kɔye naɔyɛ ne payaa-dɪ se wezuu kɔye mbu pɔyɔɔ yɔ, pamayzay se dɪsɪyɪnɪ eyaa ne pacay wezuu ne pɪdɔyɪ. Palabɪ kɔye ndɪ ne mɛdɪkɔdɪ ne sɔtɔ ndɔ payay se aɔɪsɛnɪkɪ yɔ. Eyaa sakiye mayzɪyɪ se kɔye ndɪ dɪkɔ Siini ɛjaɔɔ taa awiya sakiye. Kpayɪnɪ dɔa-alɪwaatɔ taa pɪnzi 500 ne piwolo pɪnzi 1500 taa lɛ, Ɛrɔɔpɪ ɲɪyɔtɔ wɔndu yɔɔ tumlaɔaa nabeye kaaŋay pana se pakpay sika ne pala-bunɪ kɔye ndɪ ɛyɔ pɪzɪyɪ ne ɛŋɔ yɔ. Pamayzay se ɛzɪma kalɪkɔday ɛɛkpay sika yɔ pɔyɔɔ lɛ, piyeki ne ɛyɔ wezuu dɔyɪ.

Sɔŋɔ, lɛyɔtɔ ɲɪnɪyaa mba payay se *biologiste* waa (wezuu kpɛlɪkɔs yɔɔ niye mɔyaa) ne *gɛnɛtɪcɪstɪ* waa (ɔɔzɔs kpɛlɪkɔs yɔɔ niye mɔyaa) yɔ, pɛwɛɛ paŋaki pana se patɪlɪ mbu pɔyɔɔ eyaa kpadyɪyɪ yɔ. Lɛyɔtɔ ɲɪnɪyaa mba, pa-pana ɲayɔ wɪlɪyɪ se halɪ ne sɔŋɔ, eyaa sɔɔlaa se patɪlɪ ɛzɪma pala ne pataakpadyɪyɪ ne pataastɪ yɔ. Ɛlɛ pee wena pa-pana ɲayɔ lulaa?

© Chronicle/Alamy Stock Photo

Kpayɪnɪ dɔa-alɪwaatɔ taa pɪnzi 500 ne piwolo pɪnzi 1500 taa, ɲɪyɔtɔ wɔndu yɔɔ tumlaɔaa nɔɔyɔ, ɛ-tumɪye dɪlɔɔɔ taa

PANA WENA EYAA ƃAKI SŌŃ SE PATILI MBU PŌYŌŌ ƐYŌ KPADYIYŌ YŌ

Lɛyɔtɔ ɲɪnɪyaa mba pɛkpɛlɪkɪyɪ eyaa kuludasɪ yɔɔ tɔm yɔ, lumayza wena a-yɔɔ patɪŋnaa ne palɪzɪ mbu pɔyɔɔ eyaa kpadyɪyɪ ne pasɪkɪ yɔ pi-taa yɔ, acezɪ 300. Pɪlɪɔɔdɪ yɔ *biologiste* waa mba palakɪ tumɪye *molɛcɔlɛ* waa (kɔtɪlɪ) yɔɔ yɔ, paŋay pana se pɪsa ne eyaa ne kpɪna pa-kuludasɪ itaasɪkɪ lɔŋ. Piyeba ne ɲɪm tunaa nabeye ha liidiye se paɔfɔnɪ nesi mba pɛwɛɛ paŋunɪyɪ se pɔɔɔnɪ “sɪm tɔm” ndɔ ti-dɛɔɔ yɔ. Tumɪye ndɪ mba pɛwɛɛ paŋunɪyɪ se pɔɔɔnɪ tɔm ndɔ ti-dɛɔɔ yɔ, pɛtɛm labɔ?

Ɛyaa kuludasi taa tom leƙzusu yeba ne Ɛyaa wezuu ɗayliƙe ne pikiliƙe?

Palabi po-ɗoƙe ɗeɗe se Ɛyaa wezuu ɗayli. *Biologiste* waa nabeye mayziƙe se wonda cikpetu ndu tawe *chromosome* waa (seziyo tonay) nɗi taa ne payay-tu se *télomère* waa yo, ti-cɔɔ akpadiyutu liƙna. Altiwaato ndu kuludasi tayiƙe si-ti yo, *télomère* waa tayiƙe ɗezusu tom si-taa. Ele kuludasi tayiƙe si-ti mbu le, piyeki ne *télomère* waa wee ne potobiyiƙe ne pikediƙe le, kuludasi yeƙe tayu si-ti ne Ɛyuu payzi kpadiyu.

Elizabeth Blackburn weyi paaha-ti Nobel kuɗuɗu pinay 2009 taa yo, Ɛ ne Ɛ-tomladaa pali kɔye nadiye yoƙ, ne pamayziƙe se kɔye ndi ɗisiƙe se *télomère* waa itaakiƙe tobiyuu ne piisa ne Ɛyuu kuludasi itaakpadiƙe loƙ. Ele pa-maymay payusaa se *télomère* waa iyyeki se Ɛyuu wezuu ɗayliƙe ne pikiliƙe.

Kuludasi taa tom leƙzusu ke numɗu leeku ngu ki-yo leƙtu ɗuniyaa tuniƙe se pasunzi akpadiyutu yo. Altiwaato ndu kuludasi nasyi kpadiyiƙe ne sutasiƙe pi-zusu se sitayi si-ti yo, sipziƙe ne sitiƙe tom kudekedi-tu kuludasi kibanzi nzi sunɗotun-si ne sikandiƙe Ɛyuu tonu taa alaafiya yoƙ yo, ne piha Ɛyuu muƙusuu, wiza-si ne kuɗomɗu. Pitiledi yo, Fransi ejaɗe taa leƙtu ɗuniyaa nabeye kpay akpadiyaa nabeye mba pa-taa nabeye cezi pinzi 100 yo, pa-kuludasi ne peleyzi si-taa tom, ne kuludasi nzi siɗayni payzusu tayu si-ti. Wuliyu soso Jean-Marc Lemaître weyi eɗe nɗo leƙtu ɗuniyaa mba yo, Ɛyooɗaa se tomiye ndi palaba yo, ɗiwulaa se papziƙe patuƙu kuludasi yoƙ ne “papisunzi akpadiyaa eƙebitu taa.”

LEƔTU ƁINUƆU PIZIƔU PIYELE NE ƐYAA WEZUU ƆAYLIƔU?

Pitike leƙtu ɗuniyaa tuniƙe mayziƙe se papziƙe palubunzi akpadiyutu ne Ɛyaa wezuu ɗayliƙe ne pikiliƙe wezuu ngu ɗicaki sɔno yo. Pike toovenim se kpayni pinzi 1800 waa taa ne sɔno, Ɛyaa wezuu ɗayliƙe ne pikiliƙe ɗooo le. Ele wetu ndu tulinzi ciɗi ciɗi wetu, kuɗomɗu waw numɗu kifaƙe ne ezuma paɗay Ɛyaa se kuɗomɗu nuyi itaakpa-we yo pi-cɔɔ na. *Généticiste* waa nabeye mayziƙe se paa palabi ezuma yo, Ɛyuu wezuu kay siƙe tunay altiwaato natuƙu taa.

Pilaki ezi pinzi 3500 mbu yo, Bibl takayisi nasyi mayu Moyizi mawa se: “Ɔa-pinzi ɗuu na? Waasi lutozo [pinzi 70] pikilaa piƙi le, waasi hiu [pinzi 80]. Paa ne mbu, kuɗuƙe ne siziƙe yem, piɗeƙe yem kelevu ne Ɛyuu kuƙi ɗamm.” (Keya 89:10) Pike toovenim se Ɛyaa wee paɗaki pana se wezuu cayo ɗayliƙe, ele ɗoƙe ɗoƙe le, Ɛyuu wezuu cayo eceziƙe pinzi nzi si-tom Moyizi yoɗaa yo.

Ele caavala naaye caki wezuu ne piƙeziƙe pinzi 150, ne tuni nuyi ɗoɗo ezi tuni weyi payay se *cédre* mbu yo, ulaki pinzi kuɗoƙiƙe sakiye. Ye ɗiƙpay ɗe-wezuu ɗayliƙe ne ɗumayzuni wonda kulizito leeto ndu, ti-wezuu ɗayliƙe yo, ɗiƙziƙe ɗiƙozi se: ‘Ɔicaku wezuu pinzi 70 yaa 80 yo, pitama le mbu yo?’

ƐSO ƆU “PA-LAƁA TAA [TAMTAM, nwt] TOM.”

—EKLESYASTI 3:10, 11

ԷՏՈ ԼԻԶԻ-ԾՍ ՏԵ ԾԼԿԱՅ՝ WEZUU TAM

PAA EYU weyi le, esoolaa se e-wezuu kiyakuh idoo ne ehig koboyay. Mayzi ne hna ezuma wezuu cayu ruzay se ruwee lelen, ye eyu eruzay se esay wezuu maaten, tonoo taa alaafiya ne koboyay taa yo! Ye ruwe mbu yo, dluwexni aluwaatu sakiye ne da ne de-eyaa kusoolaa ducaki, diyelx kedenja yoo, ne dikipeliki labu mbu payi ducolaa yo.

Ebe yoo eyaa liu wee se pacay wezuu tam? Paa dkaty koononj de-wezuu cayu taa yo, da-tuna ducolaa se ducay wezuu, mbu pucho yo Eso lizi-du le, edo da-taa tamtam wezuu cayu lidau. Bibl heyi-du se: “Eso ke soolum.” (1 Yohaneesi 4:8) Ye mbu, ye pitaaan se ducay wezuu maaten yo, Eso soolum tu taadu da-taa tamtam wezuu cayu lidau.

Tobi le, sum tke da-taalbu. Toovenim taa le, Bibl yooadaa se sum kent eyaa “koyindu” sooo. (1 Korenti mba 15:26) Nabeye siki lon ne lalaa nacaki wezuu ne pidayli. Ele tom le se paa weyi ekay sib. Eyaa sakiye mayzi sum yoo le, soondo kray-we. Widiyi ducay ruzoo ne diwa sum ne pistu tunay na?

MBU PIHAY-DS LIDAU YO

Ye hniwa se Eso taadu kpa se eyaa isi, pidiziy-n yaa we? Bibl taa takayay nga payay se Kide Tee Tom yo, kawuly kpayi kpayi se Eso kaadwa se eyaa icay wezuu tamtam tetu yoo. Yehowa* Eso hoozi tetu camye se tke lone kibande ndi di-taa eyaa ruzi ne pacay wezuu koboyay taa yo. Puwayi le, elizi kajalay eyu Adam ne est-t Edeent kaqay nga keke paradisu yo ka-taa. Poooy wayi le, “Eso conu pitna mbu elaba yo: Puwe deu pidufeyi.”—Kide Tee Tom 1:26, 31.

Eso lizi Adam e-lezoo, estali pilim. (Wayi Wayi Paytu 32:4) Adam halu Eva doo taaweeni ejandu natyoo, e-lumayza ne e-tomnay paatali pilim.

*Bibl taa le, Eso hude le Yehowa.

Yehowa kaaheyyi-wε se: “Ulɔlɔ, ihuu nε iwadi tetu yɔɔ nε uɔazi-tɔ, uɔazi lum tεε wɔndu, εsɔɔdaa sumasi nε kpina wena atuu tataa yɔ.”—Kide Tεε Tɔm 1:28.

Pikpakiy aluwaatu sakiye puɔɔ nε Aɔam nε Eva pe-liɔe taa mba wadi tetu yɔɔ. Pɔwεε se Eva elɔlɔ piya, nε sɔsɔ ɔɔɔɔ sɔlɔlɔ piya nε eyaa wεε lɔlɔs yɔɔ nε pikɔɔ pitali aluwaatu ndu pawadi tetu yɔɔ, ezi Eɔɔ kaaɔɔs yɔ. (Izaayii 45:18) Yehowa taapɔziy se eha Aɔam nε Eva lidav nɔv, ye εenawa se pakay sɔbɔ wiɔiyi; nε pe-piya nε pitula pε-seyɔnaa ɔeke pakay nav nε pe-εsa yɔ.

Maɔzi ɔɔɔɔ tumiye nɔi Eɔɔ ɔv Aɔam nε Eva se paɔazi yaa pεwεenti ɔɔn kpina yɔɔ yɔ ɔi-yɔɔ nε nɔa! Eheyi Aɔam se eha kpina hɔla, nε aluwaatu sakiye pɔwεε se ekpay nε elabɔni tumiye nɔi. (Kide Tεε Tɔm 2:19) Ele pɔsa nε ewεenti ɔɔn kpina yɔɔ le, pɔɔɔɔs se ekpeliki nε etɔli-ye nε ena ezɔma εɔɔni a-yɔɔ yɔ. Nε pɔke tumiye nɔi ɔiɔɔɔs aluwaatu sakiye siɔɔ yɔ.

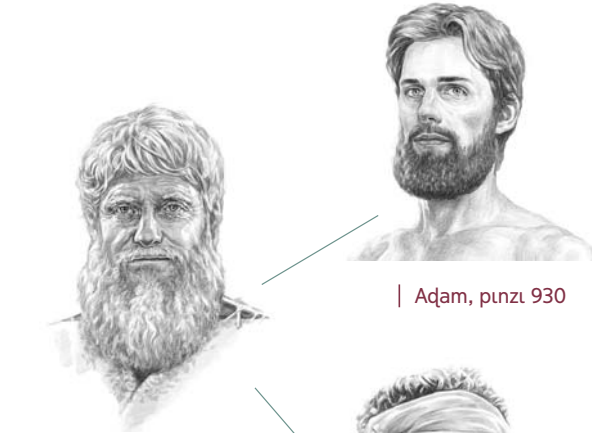
Ye mbɔ, payɔv ndu Eɔɔ ɔv Aɔam nε Eva se palɔlɔ nε pawadi tetu yɔɔ nε pεwεenti ɔɔn ɔɔɔɔ kpina yɔɔ yɔ, tuwɔiy se elɔzi-wε se pacay wezɔu nε pileɔi siɔɔ. Toovenim taa le, εεsɔɔlaa se Aɔam εcay wezɔu tam.

PAACAY WEZUU Nε PILEɔI SIɔɔ

Bibl yɔɔɔdaa se aluwaatu natoyɔv taa, eyaa kaacakay wezɔu nε pileɔiy nε pikpaɔi sɔɔɔ. Kiyɔɔdaa se: “Aɔam cay pinzi nzi yɔ, si-kpeekpe sikpendi munɔɔ nakɔ nε niidozo.” Pɔwayɔ le, kiyɔɔɔdi eyaa loɔo lalaa mba paacay wezɔu nε pɔcezi pinzi 900 yɔ, pɔ-tɔm. Mba le Seeti, Enɔɔsi, Kenaani, Yaareedi, Metuselaa nε Noowa. Pa-tɔɔa paacay wezɔu puɔɔ nε Tεv Sɔsɔv nu Noowa aluwaatu taa. Noowa kaacay wezɔu pinzi 600 puɔɔ nε Tεv Sɔsɔv nu. (Kide Tεε Tɔm 5:5-27; 7:6; 9:29) Ezɔma pɔlaba nε pe-wezɔu cayɔ kiyakɔɔ ɔayɔlɔ mbɔ?

Aluwaatu ndu eyaa pane paacay wezɔu yɔ, tuɔɔ-tɔni aluwaatu ndu Aɔam nε Eva paatalɔ pilim yɔ. Nε pitɔv feyɔ se mbɔ yebina nε pe-wezɔu cayɔ kiyakɔɔ ɔayɔlɔ mbɔ. Ele nɔɔ kɔɔɔɔmay nɔa wε pilim wεɔv nε wezɔu kɔɔɔɔlɔs cayɔ pε-hekɔv taa? Ezɔma pakay wabɔv sum? Puɔɔ nε ɔiɔiy tɔm ndu ti-yɔɔ cosuu le, pɔwεε se ɔitɔli mbɔ puɔɔɔ eyaa kpadiyɔy nε pasiki yɔ.

ESɔ KADUWA LE SE EYAA ICAɔ WEZUU MAATEɔ PARADISUU TAA TETU Yɔɔ

| Aɔam, pinzi 930

| Metuselaa, pinzi 969

| Noowa, pinzi 950

| Sɔɔɔ, pinzi 70-80

EBE YƆƆ EYAA KPADILYI NE PASIKI?

ESƆ TAADU se eyaa usiki. Ɖo-cɔɔ Aɗam ne ɗe-neze Eva paawenti tomnay ne maɗzum mbu pitali pilim yɔ. Pɔwe se pacay wezuu pikɔɔ ne pitali sɔɔ. Tɔm ndu Yehowa heyi Aɗam piluni tu nakuyɔ piye yɔ Edɛenti kaɗay taa yɔ, tiyeba ne ɗina se Esɔ taadu se eyaa usi.

Esɔ heyi Aɗam se: “Kiyaku ngu ntɔki [tu piye] yɔ nkay sibu sinɔ.” (Kide Tee Tɔm 2:17) Ye Esɔ eɗɔwa se Aɗam ekpadiyi ne esi yɔ, etaadu-ti paytu ndu. Aɗam kaanawa se ye ettuɔ tu piye ndi yɔ, eesiki.

Ye Aɗam ne Eva pattuɔ tu piye ndi yɔ, ñɔɔsi eekuu-we mbu puyɔɔ yɔ tuɔ pee kibana sakiye kaawe kaɗay taa. (Kide Tee Tɔm 2:9) Pɔwe se pekizi tu piye ndi ɗi-tɔɔ ne pawli se pɛwe-ni ñamtu weyi eha-we wezuu yɔ e-yɔɔ. Ne ye paaɗɔm paytu ndu ti-yɔɔ yɔ, puwɔlaa ɗɗɗ se panawa se Esɔ wɛnɔni waɗe se ediyi-we.

EBE YƆƆ AƊAM NE EVA PASIBA?

Pɔɔɔ ne ɗitili mbu puyɔɔ Aɗam ne Eva pasiba yɔ le, pɔwe se ɗitazi keday nakeye taa; kotukuuni ɗa-tɔɔ. Satan Eleeu tɔɔni ɗum yɔɔ ne eyɔɔɗi cɛ-tum tɔm natuyɔ. Bibl kɛɗaa se: “Ɖum kaakpaɗuni lɔɔ tɛye wɔndu kpeekpe ndu Kɔbayɔ Esɔ kaali-zaa yɔ. Eheyi halɔ se: ‘Esɔ tɔm se: “ltaatɔɔ kajay taa tuɔ kpeekpe pee yaa?”’”—Kide Tee Tɔm 3:1.

Peede Eva cosaa se: “Ɖɔɔɔɔɔ ɗitɔɔ kajay taa tuɔ pee. Ele tu ngu kiwe kajay heku taa yɔ, Esɔ yɔɔɗi ki-tɔm se: ltaatɔɔ-ku, itaatukuni-ku, ikihiy sum.” Ne ɗum kitini-i se: “Pɔli! lɔkay sibu! Ele Esɔ sum mbu se kiyaku ngu itɔki yɔ, mi-esa kuluu ne tɔwe ezi esɔnaa yɔ, mba pasum kibam ne kɛkɛɗum yɔ.” Satan tɔɔni tɔm ndu ti-yɔɔ ne ewli se Yehowa ke cɛtyɔ weyi etusɔɔli se piɗeni Aɗam ne Eva yɔ.—Kide Tee Tɔm 3:2-5.

Esɔ heyi Aɗam se:
**“Kiyaku ngu ntɔki yɔ,
nkay sibu sinɔ.”**

—KIDE TEE TƆM 2:17

Eva tisi tɔm ndu ti-yɔɔ. Ne eɔɔni tu piye pɔɔɔ le, ɗɔlabi-ti kɔɗeyi. Peede esezi e-nesi ne ekoyi-ɗi ne etɔɔ. Bibl yɔɗɗi puwayi se: “Eha e-wali weyi ewe e-cɔɔ yɔ ne ele ɗɗɗ tɔɔ.”—Kide Tee Tɔm 3:6.

Pɔtu feyi se pɔweeki Esɔ lanɔye sinɔ se e-piya kusɔɔɔli ɗu si-taa faɗaɗa ne sumaani e-paytu yɔɔ. Ebe Esɔ labi-we? Yehowa heyi Aɗam se: ‘Ŋkay pɔsuɔ tetee, ɗɛɗɛ palɔɔ-ti yɔ. Mbu puyɔɔ yɔ nke muɔsuɔ ne nkay ɗɗɗ muɔsuɔ pɔsuɔ.’ (Kide Tee Tɔm 3:17-19) Mbu yebina ne “Aɗam cay pɔɔɔ nzi yɔ, si-kpeekpe sɔkpendi munɔɔ naku ne niidozo, ne esi.” (Kide Tee Tɔm 5:5) Aɗam sum wayi le, etɔkpa esɔɗaa. Etɔɔɔ wɛw wezuu. Ye mbu, alwaatu ndu esɔba yɔ, epɔsi muɔsuɔ. E-wezuu si tunay. Pɔlabi pɔɔɗɔye kpem!

EBE YƆƆ ƉITITALI PILIM?

Aɗam ne Eva paɗu pa-taa faɗaɗa ne pamaani Esɔ paytu yɔɔ le, pelesi pɛ-te pilim wɛw ne lidaw ngu paawena se pacay wezuu tam yɔ. Po-tomnay

titasi talso pilim, papisi eyaa mantitali pilim-waa ne kiweekum laḡaa. Eḡe kiweekum mbu puli pa-kaaḡamtu taa yɔ, pitike pe-deke pitukuuna. Peḡezi mantitali pilim wetu ndu pe-piya. Roma mba 5:12 yɔɔdaa se: “Eyu kuyum yɔɔ le, kiweekum ne sum palu ejaḡe yɔɔ. Ne sum wadu eyaa kpeekpe yɔɔ, mbu puyɔɔ yɔ pe-kpeekpe palabi kiweekum.”

Bibl yɔɔdaa se kiḡekedum ne sum pewe ezi “kuḡḡu pɔsav ngu kiihuuzi eyaa samay kpeekpe yɔɔ yɔ, ne sɔḡu toko ngu paahuuzi ajeḡe kpeekpe yɔɔ yɔ.” (Izaayii 25:7) Kuḡḡu pɔsav ngu, kihuuzi eyaa kpeekpe yɔɔ ne kiḡḡu-ḡe sum, ezi helim mbu pi-taa ne sɔtu ne nɔɔyɔ eepɔzi ne ese-pu yɔ. Pituu feyi, “Adam yɔɔ eyaa kpeekpe sɔki.” (1 Korɛnti mba 15:22) Piwee se ḡɔɔzi ḡa-ti apostoloo Pɔɔli tɔm tɔne: “Akay-m holuu tomnay nga kowokini-m sum pune pi-taa yɔ kenesi tee?” Ezi nɔɔyɔ kay piɔsu na?—Roma mba 7:24.

ESO TAADU SE EYAA ISIKI

PAKAY WABU ÐO-KOYINDU SIM: EZIMA TLYE?

PAA ÐO-COZO Adam ne e-halv Eva pakaañamtu ekonu kidekedim ne sim ejađe kpeekpe yoo yoo, kađowa nga Eso went eyaa yoo yoo, katleyzi. Eso yeba ne pama e-kađowa nga ko-yoo tom tam sakiye Bibl taa, ne ewli se katleyzi.

- “Siysiγ tu tɪni tetu, eweγ ti-yoo tam.”
—Keya 36:29.
- “Kɪbaγlu kay qezuu sim kpaagbaa qezuu ne Kɪbaγlu Eso kay hizuu esiteγlim eyaa kpeekpe esɪndaa.”—Izaayii 25:8.
- “Kedezay koyindu weyi pakay-i qizuu yoo, enu le sim.”—1 Korenti mba 15:26.
- “Sim eekay tasuu weu, kuñowiye ne kubusi mabu ne wɪzasɪ paakay tasuu weu qoqo.”—Natu 21:4.

Ezima tye Eso kay qizuu do-koyindu sim? Bibl wli kpayi kpayi se “Siysiγ tu . . . weγ . . . tam.” Ele kitasi yoođu se: “Eγu siysiγ tu nɔyuu feyi tetu yoo ne elaki kibandu yeke.” (Eklesiyastɪ 7:20) Ye mbu, Eso kay sɔv e-maymay e-paytu ndu tiwliγ se kiweekum laɗaa upiziy ne pacay wezuu tam yoo ti-yoo se pɪsa ne ewa sim na? Pukay mbu labu kaav, mbu puyoo yoo “Eso . . . eepiziy ne eceti.” (Tiiti 1:2) Ye mbu, ebe Eso kay labu ne eyele ne e-kađowa nga eewenti eyaa yoo yoo kala?

PAKAY WABU SIM PɪTɪŋNI KIHEYUU PU-ÑUU TAA YOO

Yehowa Eso labi sɔɔlum qutu natuyv se etɪŋni ti-yoo ne elɪzi eyaa kpeekpe sim nesi tee, ndu le

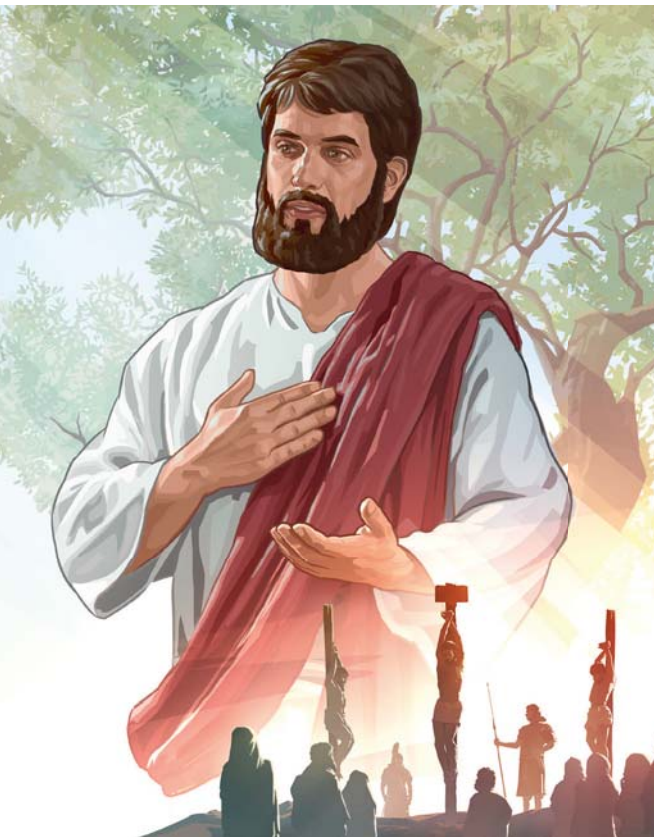
kiheyuu pu-ñuu taa. Kiheyuu pu-ñuu taa kenini mbu peheyiy se palzini nɔyuu yomiye taa yaa se pɔñɔzɪni mbu piweekaa yoo; ne mbu peheyiy yoo, piwee se pumoni mbu piweekaa yoo deyi deyi. Ezima eyaa kpeekpe ke kiweekum laɗaa ne pamoni sim yoo, puyoo Bibl yoođu kpayi se: “Eγu eepiziy eya e-maymay e-ñuu yaa eheyi Eso mbu puya e-ñuu yoo; pikpaɗi mbu eγv piziy yabu yoo, sɔno ne cee eepiziy.”—Keya 48:8, 9.

Ezima qɪttalti pilim yoo puyoo le, qa-taa paa weyi sim ke e-maymay e-kiweekum deke kiheyuu, eepiziy ne eya e-maymay e-ñuu; ne eepiziy qoqo ne eheyi lalaa kiweekum yoo. (Roma mba 6:7) Puyoozaa se eγv weyi etalti pilim ne efeyini kiweekum nabuyv yoo, elaa e-wezuu qa-kiweekum yoo.—Ebree mba 10:1-4.

Pɪ-te qutu deyi deyi Eso laba. Etiyi e-Pɪyalv Yesu ne ele luni esɔdaa ne ekoo ne palɪli-ti tetu yoo ne eke eγv weyi etalti pilim ne efeyini kiweekum nabuyv yoo. (1 Pɪyeeri 2:22) Yesu yooɗaa se ekom se “eceli e-wezuu se pɪke kiheyuu pu-ñuu taa eyaa sakiye yoo.” (Maarki 10:45) Esɪba se pawa sim ne pɪsa ne qɪpɪzi qihiy wezuu.—Yohanneesi 3:16.

ALIWAATU NDU PAKAY WABU SIM?

Sono, qɪwe ‘aluwaatu kađe ñundu ndu ti-lobunuu we kađe yoo’ ti-taa ne piwliγ se qɪwe ejađe kidekediye qɪne ‘qɪ-kedezay kiyakɪŋ taa’ ezi Bibl taa natu tom yoođu yoo. (2 Timootee 3:1) Kedezay kiyakɪŋ kay su tunay “tom huɪ kiyaku wiye ne eyaa mba paañan Eso yoo pa-qizuu kiyaku wiye.” (2 Pɪyeeri 3:3, 7) Ele eyaa mba pɔsɔɔli Eso yoo, pakay hiyu ñuu yabu kiyaku ngv ki-wiye ne paha-we “wezuu maaten.”—Maatiye 25:46.

Pakay fezuu eyaa miiliyɔɔwaa lalaa ne paha-we waɗe se pehiy wezuu maaten. Yesu wɗilaa se sɗaa fezuu tɔm ke toovenim tɔm, alɗwaatu ndu eewobi Nayiinu tetu taa yɔ. Lelu nɔɔyɔ piyalɔ eɓbamiye kaasɗiba. Lelu enu e-tɔm la Yesu “putɔ-diye” ne efezi e-piyalɔ. (Luka 7:11-15) Apostoloo Pɔɔli mawa se: “Mewenti lidau kɔne Eɗo yɔ . . . se pakay fezuu eyaa siysiɗ tunaa ne mba pefeyi siysiɗ yɔ.” Lidau kɔne, kɔkeni sɔɗlum sɔsɔm mbu Eɗo wɗi ejade kpeekpe yɔ.—Tuma Labu 24:15.

Eyaa miiliyaartiwaa sakiye piɗiy ne pɛwɛnti wezuu maaten lidau ŋɔ. Bibl yɔɔdaa se: “Siysiɗ tu tuni tetu, ewey ti-yɔɔ tam.” (Keya 36:29) Alɗwaatu ndu ti-taa le, tɔm ndu apostoloo Pɔɔli mawa pilaki pinzi ezi 2000 mbu yɔ, tulaki ne puha taa lelen ne don kɔazɔ eyaa siysiɗ tunaa. Emawa se: “Sum, le ña-wabitu wɛɛ? Sum, le ñe-ejɔ wɛɛ?” (1 Kɔrenti mba 15:55) Pakay wabu eyaa koyindu sɔsɔ sum.

ESƆ “KAY ƉEZUU SIM KPAAGBAA ƉEZUU.”

—IZAAYII 25:8

Yesu kɔm se “eɗeli e-wezuu se piɗe kheyuu pu-ñuu taa eyaa sakiye yɔɔ.”—Maarki 10:45

ԵՅԵ ՔԻԶԻՅ ՔԻՏԻՆԻ-Ն ԵՆ ՆՈՒԼ ԼԵԼԵՆ ՆԵ-ՎԵԶՍՍ ՇԱՅՍ ԿԱՅ?

ՎԵԶՍՍ ղոՅ զիՇակի ճոճո յո, քիտիՇե ղոՅ Էճո կաճոճոլաճ սե Էճաճ ԻՇայ. Էճո կաճոճոլաճ սե Էճաճ մբա քաճիճն-Ի, քեթիճիճ Է-կեճիճիտո կիկիլտո շոճո յոճո ՆԵ քաճաճիճիճն Է-ճոճոլմ ՆԵ Է-ճեթո լԷճեթո յո, քաճաճի շեթո յոճո. ՔիճաճԷԷ սե քաճա շոճիճԷ ճոճո կոճճ-քաճաճ Կաճ, ալճաճաթո ՆԴո քոճոճիճն քո-հոճի յոճո, քե-կքեթիկիճ ՆԵ քաճիլիճ ճոճո կիփաթո ՆԵ քաճակի սե շեթո կքեճքե Էքիսի քաճաճիսո յո.

ԷՅՍ ԼԱԲԻ ԿԱՄԱՅ ՏԵ ԷԼԷՅԶԻՅ ՎԵԶՍՍ ՇԱՅՍ ԿԱՅՍ ԿԱՅ ՆԵ ՔԻՎԷԷ ԷԶԻ ԷՅՍՃՈԼՍՍ ՅՍ

- “Էճոճնի յոճի շիճա քիճոլո քիճալի շեթո կաճաճ յոճո.”—**Կեճա 45:10.**
- “Ալճաճաթո ՆԴո քաճոճա յո շիճալի սե . . . ղճիճի մբա քեճեճեկիճ շեթո յո.”
—**Նաթո 11:18.**
- “Շեթո Կաճ Էճո ճոճոճո ԷԷկաճ շոճո սե:
Քիճալի-մ.”—**Իճաճիճ 33:24.**
- “ՄԷ-լիճ Էճաճ սաճաճ կաճ շոճո կԷ-ՆԷճի շԷճ
շոճա յոճո.”—**Իճաճիճ 65:22.**

Էճոճա Նաթո շոճո շոճե շիճաճ կաճո? Էճո լիճի Է-Քիճալո Էճո սե ԷկԷճո Էճոճաճ կոճիճա ղոճո կիճալի քիլիմ յոճո կի-ճիճաճ ՆԵ Էճիճի շեթո. կոճիճա ղոճո Էճո Էճո կաճաճ սե Էճո կեճիճալի. (ԴաճիճԷԷլ 2:44) Էճո կաճոճո Էճո շոճո սե: ‘Էճո կաճ-Ի ՇԷճո . . . կեճիճալի կքեթալի, ՆԵ Էկաճ շոճո կեճիճիտո.’—**Լոկա 1:32, 33.**

Էճո կաճաճ շեթո յոճո լԷ, Էլաճի քիճա կաճաճի ճաճիճ Եճո ՆԵ Էճոլի սե ալճաճաթո ՆԴո Էքաճիճիճ կեճիճիտո շոճո յոճո, Էկաճ յԷճո ՆԵ Էճաճ ճեթո յոճո ճե ճեճո ՆԵ քի-կիլի լԷԷԷԷճո.

ԷՅԵՍ ՎԻԼԻ ԿԻԲԱՄ ՄԲՍ ԷԿԱՅ ԼԱԲՍ ԷՅԱԱ ՄԲԱ ՔԱՆՆԱՅ ԷՅՍ ՅՍ

- Էճա կոճոճոլիճ ՆԴո ՆԴո ՆԵ Էճոլի սե Էկաճ յԷճո ՆԵ Էճաճ Էճոճո շիճա քաճի սի շիճաճ.
—**ՄաթիճԷ 9:35.**
- Էճեթա ՆԵ շեճո յոճո կաճոճոլալ ճոճոճո ՆաճեճԷ սի շիճա ՆԵ Էճոլի սե Էճեթո ճոճի սե Էլա ՆԵ ղեթիմ ճոճոճո յաճա
աճեճո Նաճոճո Էթաճո ճոճոճո.
—**Մաճրկ 4:36-39.**
- Էճալի Էճաճ կոճոճիճ ճաճիճԷ ՆԵ Էճոլի սե Էկաճ Շոճո Էճաճ Էճաճ շոճոճո յոճո կիճեճիմ ճեճե.
—**Մաճրկ 6:41-44.**
- Էճեթա ՆԵ լիմ քիճա շոճոլմ ՆԷճի ճոճոճո կաճոճո Նաթոճո Կաճ ՆԵ Էճոլի սե Էկաճ յԷճո ՆԵ Էճաճ ՆԴո լԷլԷճ քե-ճեթո յոճո յոճո.
—**ՅոհաճԷճի 2:7-11.**

Էճոճա ղոճիճիճ ՆԵ ղիճա ՆԵ ղիճիճ ճեթո ղոճո Էճո ղիճոճաճ ՆԵ Էճո մբա քոճոճոլ-Ի յոճո? Քիճեճաճ սե ղճո “Նոճոճո” Նաճոճո Կաճ. Էճո կաճոճաճ սե կիճե Նոճոճո ղոճո կիճոկիճի “ճեթո Կաճ, ՆԵ Էճաճ քաճի յԷճո Նաճոճո-կո” յո.—**ՄաթիճԷ 7:14.**

ՆՈՒԼ ՎԵԶՍՍ ԿԻԲԱՅՍ ՆՈՄՃՍ

Էճե ճեթո Նոճոճո կԷճաճ? Էճո կաճոճաճ սե: “Մա կիճալի ղիճ-Էճո ճեթիճ Էճոլի-ղ մբո քիճե ճաճալի յո, ճեթիճ Էճոլի-ղ Նոճոճո ղոճո ղճոճի կի-Կաճ յո.” (Իճաճիճ 48:17) Էճո ճեթո ղոճո կի-Կաճ, քի-ճոճո սե յԷ ճիճոճո Է-Լոճ ճաճո յո, ճիճիճ լԷլԷճ ճե-ճեթո յոճո Կաճ ՆԵ քիկիլի.

Եսո ԼԵ ան? Տուե պայայ-ի? Վետո ոնտ Եւենա? ԷԲԵ ԵՄԵԷ ԵԼԱԿԻ ՏԵ ՔԻՎԱԶԻ-ՉՍ? ԷԲԵ ԵՏՉՈԼԱԱ ՏԵ ՉԻԼԱ?*

ՔԻՒԿԵ ԽՈՄԻԵ ԼԱԽ, ԽՉՈՅ ԽՉՍ, ԱԵՅԿԱ ՆԵ ԽՍ ԿՉ ԸՈՆՏՍ ՉԵԿԵ ԿՉ ԵՏՉ ԼԻԶԻ ԵԿԱԱ. ԾԱ-ԼԻԶԻԿՍ ՏՉՈԼԱԱ ՏԵ ՉԻԼԻ-Ւ ՆԵ ՉԻՐԻՏԻ Ե-ԽԱԲԱԼԱԱ. ԿԵ ՉԻԼԱԿԻ ԵՏՉ ՏՉՈԼՄ ԿՉ, ՉԻՎԼԻԿ-Ւ ՏԵ ՉԻՏՉՈԼԻ-Ւ. ԿԵՏՍ ԿՉՈՃԱԱ ՏԵ: “ՎԵԶՍՍ ՄԱԱԽԵՂ ԿԵԼԵ ՏԵ ՔԵՄԵԷ ՆԵ ՔԱԽԼԻԿ-Ղ, ՆՈ ԵՏՉ ԽՈՎԵՆԻՄ ԽՍ ԿՈՉՈՄ ԿՈՂ.”—ԿՈՒՆԱԵՏԻ 17:3.

ՈՒՂԵԲԱՆԱԿ ԿԱԵԼԱԿ ՈՒՂԵԿԱ ՂԵԿԱ ՔԻՎԵՏԵ ՏԵ ՂԿՔԵԶԻ ԿՉ

ՔԻՍԱ ՆԵ ՆՈ-ԽՈՄ ԿԵՃՈՒ ԵՏՉ ԽՈՎԵՆԻՄ ԽՍ ԼԵ, ՔԻՐՉ-ԶՍՏ ՏԵ ՂԿՔԵԶԻ ՈՒՂԵԲԱՆԻ ՆԱՏԻՒ. ՔԻՐԻԶԻԿ ՔԻԼԱԲԻ-Ղ ԵԶԻ ՔԻՎԵ ԿԱՉԵ ԿՉ. ԷԼԵ ԽՈՎԵՆԻՄ ԽԱԱ ԼԵ, ԿԵ ՂԿՔԵԶԻ ԿԱԵԼԱԿ ՈՒՂԵԲԱՆԱԿ ԿՉ, ՂԵՆԱԿ ՏԵ ՔԻԿԵ ՆՍՄՉՍ ՂԵՍ ԿԻ-ՉՈՄ ԽԱԿ ԽԱԱ ԼԵԼԵՂ ՏԻՂԵՂ ԿՉ. ԿԵՂՈՎԱ ԱՏԵԿ-ՉԵ ԽԻՆԱԱ ՏՉՈԼԱԱ ՏԵ ՔԵԿՔԵԼԿՈՒՆ-Ղ ԲԻԲԼ ԼՈՆԵ ՈՉԻ ՉԻ-ԽԱԱ ՂՏՉՈԼԱԱ ԿՉ, ՆԵ ԱԼԻՎԱԱԽՍ ՆՈՒ ԽԻԿԵՃԻԿՈՒՆ-Ղ ԿՉ ԽԻ-ԿՉՉ ՏԵ ՔԻՍԱ ՆԵ ՂԽԻԿ ԽՈՄ ՆՈՒ ԵԿԱԱ ՔՉԶՍՏ ՉՈՂ ՉՈՂ ԵՏՉ ԿՉՉ ԿՉ, ԽԻ-ԿՉՉ ԸՍՍՍ. ՂԻՐԻԶԻԿ ՂԵՂՈՂԻ ինտերնետԻ ԼՈՆԵ www.jw.org ԿՉՉ ՆԵ ՂՄԱ-ՉՍ ԽՈՄ.

* Կալու Քեղսու Խիլիմիե Ու. 1 2019.

ԿԵՏՍ ԿՉՈՃԱԱ ՏԵ: “ՄԵԿԵՆԻ ՆՍՄՉՍ ՆԵ ԽՈՎԵՆԻՄ ՆԵ ՎԵԶՍՍ.” (ԿՈՒՆԱԵՏԻ 14:6) ԿԵ ՉԻՏԻՏԻԿ ԽՈՎԵՆԻՄ ԽՈՄ ՆՈՒ ԿԵՏՍ ՎԼԱԱ ԿՉ ԽԻ-ԿՉՉ ՆԵ ՉԻՄԱԿԻԶԻԿՆԻ Ե-ԿԻՉԱՎ ԿՉ, ՉԻՐԻԶԻԿ ՆԵ ՉԻՆՉՈՒՆԻ ԵՏՉ ՆԵ ՉԻՆԻ ԼԵԼԵՂ ՉԵ-ՎԵԶՍՍ ԸԱԿՍ ԽԱԱ ՆԵ ՔԻԿԼԻ.

ԵԶԻՄԱ ՂԻՐԻԶԻԿ ՆԵ ՂԽԻՆԻՆ ԿԵՏՍՍ ՆՍՄՉՍ? ԵՏՉ ՏԵՒՍ ԱԵԿԱԱ ՉՈՎԱ, ԷԼԵ ԿԵՏՍ ՔԱԿ-ՉՍ ՏԵ: “ՔԻՒԿԵ ՄԵԿԱ ՔԱԿԱԿ-Մ ՏԵ: ‘ԿԻԲԱԿԼՍ, ԿԻԲԱԿԼՍ’ ԿՉ, ՔԱ-ԽԻՆԱ ՔԱԿԱԿՆԻ ՏՍՍ ԵՏՉՈՃԱԱ ԿԵՎԻԿԱԿ ԽԱԱ, ԷԼԵ ՎԵԿԻ ԵԼԱԿԻ ՄԱՆ-ԸԱԱ ՎԵԿԻ ԵՄԵ ԵՏՉՈՃԱԱ ԿՉ Ե-ՏՉՈԼՄ ԿՉ, Ե-ՉԵԿԵ ԷԿԱԿՆԻ ՏՍՍ.” (ՄԱԱԽԻԵԷ 7:21) ԷԽԱՏԻ ԿՉՈՃՍՍ ՏԵ: “ՄԿԱԿ-ՎԵ ԽԻԼՍ ՆԵ ՔԵ-ՔԵԷ.” (ՄԱԱԽԻԵԷ 7:16) ԲԻԲԼ ՔԻԶԻԿ ՆԵ ԿԻՏՈՒՆ-Ղ ՆԵ ՂԽԼԻ ԽՈՎԵՆԻՄ ԵՏՉ ՏԵՒՍ.—ԿՈՒՆԱԵՏԻ 17:17.

ԵԶԻՄԱ ՂԻՐԻԶԻԿ ՆԵ ՂԻՉ ԿԵՏՍՍ ՆՍՄՉՍ ԽԱԱ? ՔԻՐՉՍՏ ՏԵ ՂԿՔԵԼԿԻ ՆԵ ՂԽԼԻ ՎԵԿԻ Ե-ԸՈԼՉ ԿԵՏՍՍ ԼՈՆԱԱ ԿՉ.

ԵՏՉ ԽԻՂԻԿՆԻ ԲԻԲԼ ԿՉՉ ՆԵ ԵՎԼԼԻԿ-ԾՍ “ՄԵՍ ՔԻՎԵ ՎԱԶԱԿ ԿՉ.”

—ԻԶԱԱԿԻ 48:17

ŊPILIZIY ŊHIY KOBOWAY ŊE-WEZUU CAYU TAA LELELEYO

WEZUU kibano siŋa dikaɗa cayo cee wayi, kuŋomɗi, kudomɗi, akpadiyito ne sim paatasiy weu. Ele leleleyo le, wezuu cayo feyi kelesu, dikaɗi kuŋomɗi sakiye. Ebe piliziy pisinu-ŋ ne ŋhiy koboway ŋe-wezuu cayo taa leleleyo? Bibl tasiy-du loŋ weyi ipiliziy ne usinu-du ne dinu lelen de-wezuu cayo taa leleleyo ya. Yele dɗitazi wezuu cayo taa kala naaye taa, ne dina dɗoɗo ezuma Bibl siŋu-du se dɗibinu-ye ya.

ŊE-LIU ESIBINI MBU ŊWENA YO

Bibl loŋ tasu: “ltaaweeni liidiye saɗlum mi-wezuu cayo taa, ele mi-liu esibini mbu weni leleleyo ya.”

—Ebre mba 13:5.

Mbu mbu ejaɗe seytiy-du se dɗweena ya, piɗo siŋa. Ele Bibl heyiy-du se ‘de-liu esibini mbu dɗu weni leleleyo ya.’ Ezuma dɗipiziy dɗa mbu?

Dɗitaaweeni “liidiye saɗlum.” Eyaa mba pɗeweni ‘liidiye saɗlum’ ya, palaki mbu payi papiziy ya se pehiy liidiye, paa piɗiziy se piɗoni kaɗe po-ho taa ŋuma ne pa-taalaa ya ya, ne paa piɗiziy se pituyi-we ne pacay wezuu kudekedu ne halɗ pi-weeki pa-hɗa ya. (1 Timootee 6:10) Pilabi pɗoɗiye kpem! Toovenim taa le, weyi esɗoli liidiye ya, “eehaki liidiye.”—Eklesiyasti 5:10.

Eyaa umu ŋum de-esindaa ne pikpaɗi wendu. Tomnay ya wendu weni wazay, ele tuɗiziy ne tusɗoli-du. Eyaa deke piɗiziy na ne pɗosɗoli-du. Ye dɗu weni “egbayɗu” yaa taalabu kibano ya, piɗiziy pɗezi da-lanɗiye ne piha-du taa lelen.—Aduwa 17:17.

KUDOMIY LOBINUU

Bibl loŋ tasu: “Lanɗiye ndi dɗi-taa ne lelen ya, dɗilaki ne weyi esɗosaa ya eneɗɗi.”

—Aduwa 17:22.

Taa lelen ke koɗe ndi dɗisɗu-du kudonɗi alɗaatu taa ya. Ele ezuma ŋpiziy ne ŋhiy taa lelen ye piɗiziy-ŋ ya?

Wɗeni esumiyɗe. Ye dɗumayziy da-kudonɗi ya “kiya-kɗi kpeekpe” ya, piyeki ne dɗee kuŋonɗi taa. (Aduwa 15:15) Pɗuɗɗo Bibl heyiy-du se dɗiɗe eyaa mba ‘pawɗi se pɗeweni esumiyɗe’ ya. (Koloosi mba 3:15) Ye mbu, ŋa-taa ela lelen ne kibam mbu palaki-ŋ ya, paa pituɗe ŋŋu ya. Alɗaatu ndu ŋnay wisi duɗu ya, alɗaatu ndu helifetaɗ na-keɗe fetiy ya yaa alɗaatu ndu ŋe-eyu kusɗoli noɗɗu muɗuɗu-ŋ ya, piɗiziy ne piha-ŋ taa lelen.

Sini lalaa. Paa piɗiziy-du ya, dinawa se “taa lelen we hau taa ne pikɗi muɗu taa.” (Tuma Labu 20:35) Lalaa nay pana wena dɗiŋaki ya ne pɗesɗu-du le, pihaɗ-du taa lelen ne piɗiziy-du se dɗitaakɗi mayɗu da-kudonɗi ya. Ye dɗisɗu lalaa se pehiy taa lelen ya, piyeki ne da-maymay dɗihiy taa lelen dɗoɗo.

ԾԻՐԼԻՅ ԾԻԻՅ ԿՕԲՈՅԱՅ ՃԵ-ՎԵԶՍԱ ՇԱՅՍ ԿԱ ՅԵ ԾԼԿԻՆԻ ԿՄԻԿԵ ԲԻԼԼ ԼՈՅ ԿԱՍՍ ՅՈ

ՃԵ-ՆԵՏԻ ԾՈՒՍ ՇԵՅՍՍ

Bibl յոճճաճ սե: “ԼՒԼԼ մբս քԻ-ԿՄ կԼԻ ՇԵՅՍ յՈ.”—*Filipi mba 1:10.*

Nesi զՈՒԿԿԱ մբս քԿԱԿԻ զԱՄԱ ԿՈԼՈ նԵ քԿԼԱԿԻ քԿԱԿԿԵ զՈՅ զՈՅ յՈ, քԵՇԵՅԿՍԻ քԵ-ՆԵՏԻ զՈՒՍ. քԻՎԵԵ սԵ ԵԿԵՆՆՈ նԵ Ե-ԿԵԼՈ քԿՆԱ քԻ-ԿԱ ՍԵ մբս քԻ-ԿՄ **ԿԼԻ** ՇԵՅՍ քԵ-ՎԵԶՍԱ ՇԱՅՍ ԿԱ յՈ, քԻ-ԿԱ ԼԵԵԲՍ ԼԵ քԵ-ՆԵՏԻ զՈՒՍ.

ՈՅ ԿՈՒՄԱՅ ԼԵԲՍ. քԻՎԵՅ զԵՍ ՍԵ քԿԱ ՎԵՅԻ ԼԵ, ԵԼԱԿԻ ԿՄԻԿԵ Ե-ԾԵԿԵ ՍԵ ԵԻՅ Ե-ՄԱՅՄԱՅ Ե-ԿԵԶԵՅԱ, ԵԼԵ քԻՎԵԵ ՍԵ ՄԼԱ ՈՅ ԿՈՒՄԱՅ նԵ ՄԼԱ մբս քԻՎԱԿՍԻ մԻ-ՆԱԼԵ յՈ. Bibl յոճճաճ սե: “ՆԱԼԵ ՎԵՍ ԿԼԻ ԾԵՍ ԿՈՒՄ ՎԵՍ.” (Eklestiyastı 4:9) ԼքԻԿՍ նԵ ԻքքԵՆԻ նԵ ՄԼԱ ԿՈՅՆԱՅ, ՄԼԱ ԵԼԵՅՅԱ յԱ ԻՎՈԼՈ ՄՍՍ ԿԵԼԻՄ.

ԼՒԼԼ զԱՄԱ ՏՈՒԼԻՄ. Bibl սԵՅԿՍ ԵԿԵՆՆՈ նԵ Ե-ԿԵԼՈ ՍԵ քՈՅՈՒԼԻ զԱՄԱ նԵ քԵՎԵԵՆԻ նԻԱՄԿՍ զԱՄԱ յՈ. (EֆԵԵԿԻ մբս 5:28, 33) քԿՐԻԿՍ նԵ քԿՔԿԻ քԵ-ՆԵՏԻ զՈՒՍ զՈՅ, յԵ քԿՄՍՍՍՍՍՆԱ զԱՄԱ, քԵՔՐԻ-ԿԻ զԱՄԱ նԵ ՏՈՒԼԻՄ նԵ քԿԼԱԿԻ զԱՄԱ ԿՈՅՈՅ յՈ. քԻԿԱՍ ԼԵ, քԻՎԵՅԻ ՍԵ ԵԿԵՆՆՈ յԱ ԿԵԼՈ նԵ քԻԿԱՍՆԱ Ե-ԿԵՆԳԱ.—EբրԵ մբս 13:4.

“ԼԵԼԵԵՅՈ ՄԵՎԵՆԻ ԿԱՄԱՅ ԿԻԲԱՅԱ ՄԵ-ՎԵԶՍԱ ՇԱՅՍ ԿԱ”

—Ryoko Miyamoto weyi ԵՎԵ յԱքՈՅ ԵՅԱԾԵ ԿԱ յՈ, ԵՆՍ ԿԵԾԻՆԻ-ԿՍ.

ՎԵԶՍԱ ՇԱՅՍ ԿԱՎԵ-Մ ԿԱԾԵ. ՄԱ-ՎԱԼՈ քՐԿՆԱՅ ՏՍԼՈՄ նԵ ՈՅՈՅ ԿԱՏՈՒԼԻ ՍԵ ԵՄՍ-Ի ԿՄԻԿԵ. ԵԿԱՅՈՅՈՒ զՈ-ԿՈՍ յՈՅ. ՄԱՆԿԱՅ քԿՆԱ ՏԻՅՈ նԵ ՄԼԱԿԻ ՄՈ-ԾՈՅ զԵԾԵ, ԵԼԵ քԻ-ԿԱՆԿՈՅՈՍ զՈ-ԿՈՍ ՎԵԶՍԱ ՇԱՅՍ. քՍՅՈՅ ՄՈՅՈՒՅՅԱՅ մԿՆ-ԿԻ ՍԵ: “ԵԵ յՈՅ քԻՎԵ մբս, յԱ ՄԱԿԱՅ ՎԵԶՍԱ ՆԱԿՍՍ նԵ քԻԾԵԵ, նԵ ՄԼԱ ԿԻՎԵԵԿԻՄ ՆԱՍՅՈՅ ԿԻ-ԿԱ, նԵ ԿԻՎԵԵԿԻՄ մբս քԻ-ՅՈՅ ՄԼԱԿԻ ԿՈՅՈՅ ԼԵԼԵԵՅՈ?”

քՍՎԱՅԻ ԼԵ, ՅԵԿՈՎԱ ԱՅԵԾԵ ԿՍ ՈՅՈՅ ԿՈՅ ԿՈՅ ԵԿՈՒԿԻ ՄՈ-ԿՈՅՈՅ. ԵՄՍՍՅՈՒՄ-Մ ԿԱՄԻԿԵ նԵ ԵՍՍԻ-Մ ԵՅՈ ԿԵՅԻՅԱՅ նԵ ՎԵԶՍԱ ՄԱԵՆՅՈՅ ԿՄ նԵ քՐԵՔՐԵԿԱ. ԵԿԵՅԻՄ ՍԵ ԵՅՈՒԼԱ ՍԵ ԵԿՐԵԼԻԿԻՆՈՄ-Մ Bibl. քԻԵԿԱ նԵ ՄԱՆԿԻ ՍԵ ԵՅՈ ՎԵԵ, ԵԿԵ ԿՈՅՆԻՍՏՈ, ՏԻՅԻՅ ԿՍ նԵ ՏՈՒԼԻՄ ԿՍ. ՄԱՆԿԻ զՈՒՄ ՎԵՍՍ ՆԾՈՒ-ԿԱ ՏԻՍՏԱ ՎԵԵ յՈ, նԵ ՄԱՆՍ քԻ-ԿԱ ՍԵ ԿՈՅՈՒՅՈՅ ՎԵՅԻ Կ-ԿԱ ՄԵՎԵԵ յՈ, ԻԿԵ ԿԻՎԵԵԿԻՄ մբս ՄԼԱԿԱ նԵ քԻԾԵԵ յՈ քԻ-ՆՈՅՅԱՅՈՅ ԿՈՄ.

ԿՈՅԻ ԿՈՅԻ ԼԵ, ՄԱՆՍ քԻ-ԿԱ ՍԵ քԻՍԱ նԵ ՄԱՆՍ ԼԵԼԵՅ ՄԵ-ՎԵԶՍԱ ՇԱՅՍ ԿԱ ԼԵ, քԻՎԵԵ ՍԵ ԿՈՅՈՒՅՈՒՅ ԵՅՈ. Bibl ԿԱ ԿՈՅՆԻՄ ԿՄ ԿԻՍՍ քՐԿԻՄ-Մ զՈՅ քԻԾՎԵՅԻ, քԻՎԱ-Մ քԵԵՅԵ նԵ ԼԱՅԻԿԵ ԿԵԶՍ. ԼԵԼԵԵՅՈ ՄԵՎԵՆԻ ԿԱՄԱՅ ԿԻԲԱՅԱ ՄԵ-ՎԵԶՍԱ ՇԱՅՍ ԿԱ.

LIDAU ņĜU ÐIWENI EYAA MBA PASIBA YO PO-YOŶO?

Sım tukuuni paa weyi. Eŀe ezi eyo siki ŀe, pıtema? Ezi EŶo Ŷo sıđaa yoo? Lidau nakoyu we mba pasiba yo po-yoŶo?

NDU BIBL YOŶODDU YO:

ESŶO TISŶO SIDA A YOŶO

“Mba payi pewe pılan taa yo, pakay nu e-nko ne pallu.”—YohaneeŶi 5:28, 29.

EŶo tıŶo sıđaa yoo; mba pewe e-lımayza taa yo, pakay fem.

PAKAY FEZUU EYAA TETU YOŶO

“Pakay fezuu eyaa sıysiy tınaa ne mba pefeyi sıysiy yo.”—Tuma Labo 24:15.

Pakay fezuu eyaa mıııyaartwaa sakiye ne paha-we wađe se pacay wezuu tamtam lanheziye taa.

ÐIPLIZY ÐIWEENI TISUU SIDA A FEZUU TŶM YOŶO

EŶo “eŶo esumna tınzı ņısu, ne etılı sı-tıŶa sı-hıla.” —Keya 146:4.

Ezıma EŶo yay tınzı ne sı-hıla yo pıyoo ŀe, epızıy đđđo ne etoo sıđaa yoo keŀe yem ne efezi-we.

MENTENDI-MI, ITIYINI-M TAKAYAY KANE Tım ndo Bibl wıly?

Ye ņŶoŶaa se ņtılı ne pıkrađı pılıni ezıma ņđđıni EŶo ne pıkuŀı yo pı-yoo yo, kaŀı takayay kane ka-ņısu 1; Yehowa Aseyđe Tınaa ıızını-ke, ne kewe đđđo www.jw.org

KUNUņ _____
HıDE _____
ADĐEESI _____
_____
_____

TıŶıni hıkoŶu 2 yo adđeesi nakoyu yo ne ņma-đo

 ņıpızıy ņkrađ takayay kane ne kılbnzı ıeesi interneti yo falaa

 ņıpızıy ņkaŀı Bibl interneti yo ezi kunoŶıŶı 150 taa mbı yo

Wolo interneti lone jw.org yo, yaa ıızı kilemısu kune foto

wp.19.3-KAB
190506